

ყვავილის კონცეპტური გააზრებისათვის ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში

ბალდადელიშვილი დიანა

სსიპ იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
<https://doi.org/10.52340/tuw.2023.01.36.13>

ნაშრომი დაფინანსებულია შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ. გრანტის ნომერი MR-23-569.

აბსტრაქტი. საკვლევი საკითხი ვაჟა-ფშაველას შემოქმედების ნიმუშებს ემყარება. საანალიზო წყაროებზე წინასწარი დაკვირვებით აღმოჩნდა, რომ მხატვრულ დისკურსში ყვავილთა დიდი ნაწილი არა მხოლოდ საგნობრივი დატვირთვის მქონე, არამედ მეტაფორული და კონცეპტუალურია. სწორედ ამიტომ აუცილებლად მიგვაჩნია მათი, როგორც კონცეპტების, კვლევა ლინგვოკულტუროლოგიური ასპექტების სიღრმისეული ძიებით. ცვდილობთ, შევექმნათ ყვავილთა ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმა, განვსაზღვროთ ყვავილთა მეტაფორული მნიშვნელობებით გამოყენების სიხშირული მაჩვენებელი...

ხაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ წინასწარი მოკვლევით ყვავილთა მეტაფორულ მნიშვნელობებში კონცეპტუალურად კარგად ჩანს ქართული ეროვნული მენტალობა; იკვეთება ქართველთა სულისკვეთება. მაგალითად, კონკრეტულად ზოგიერთი ყვავილი საქართველოს მეტაფორაა და გვასწავლის, რომ მას მოფრთხილება და მოვლა-პატრონობა სჭირდება; ყვავილი დედის სიმბოლო-მეტაფორაა; ყვავილი-მთის სიამაყის სიმბოლოა და ა. შ.

კვლევის თვისებრივი, რაოდენობრივი, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდებზე დაყრდნობით, გამოგვაქვს ძირითადი დასკვნები.

საკვანძო სიტყვები: ყვავილები, კონცეპტი, მეტაფორა, ლინგვოკულტუროლოგია

ქართული მხატვრული დისკურსი მდიდარია ტროპის სახეებით. საფუძვლიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ ტროპის სახეებიდან მეტაფორას განსაკუთრებული ადგილი უკავია. როგორც ვიცით, იგი ბერძნული სიტყვაა და ქართულად გადატანას ნიშნავს. მეტაფორაში ერთი საგნის ან მოვლენის თვისება მეორეზე გადაიტანება და წარმოსაჩენი საგანი ან მოვლენა გადატანითი მნიშვნელობით გამოყენებული სიტყვით წარმოისახება. არსებობს მეტაფორების შემცველი უამრავი თვალსაჩინო ნიმუში, რომლებსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ლიტერატურაში. ტროპული მეტყველება მხატვრულ ლიტერატურას უფრო მრავალფეროვანსა და მიმზიდველს ხდის, თუმცა, ამჯერად ჩვენი დაკვირვების საგანი გახდა არა ტროპული მეტყველება და მისი მომნუსხველი ზეგავლენა მკითხველზე, არამედ ყვავილთა ის მეტაფორული მნიშვნელობები, რომლებმაც მათი კონცეპტური გააზრების შესაძლებლობა მოგვცა. ამ მხრივ ჩვენი ყურადღება მიიქცია ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში გამოყენებულმა არაერთმა ყვავილმა. წინასწარი დაკვირვებითვე ნათელი გახდა, რომ კარგად მოჩანს მათი კონცეპტური მნიშვნელობა, რაც ერთობ საინტერესოს ხდის და ადასტურებს მათ

განხილვას ლინგვოკულტუროლოგიურ ჭრილში, ვინაიდან „ენის მეცნიერულ შესწავლას არასდროს ჰქონია და არც ახლა აქვს უფრო მნიშვნელოვანი მიზანი, ვიდრე ენის შესწავლა, ერთი მხრივ, ენობრივი კოლექტივის ცხოვრებასთან კავშირში, ხოლო, მეორე მხრივ, აზროვნებასთან კავშირში ე.ი. კულტურის ისტორიასთან, აზროვნების ისტორიასთან კავშირში“ (არნ.ჩიქობავა). ჩვენი კვლევის მიზანიც სწორედ აქედან მომდინარეა - **ენობრივი კონცეპტების შესწავლა ერის აზროვნების ისტორიასთან კავშირში**. სალომე ოშიაძის განმარტებით: „ნებისმიერი ერის ენობრივი სიმდიდრე განისაზღვრება არა მხოლოდ ლექსიკური და გრამატიკული შესაძლებლობების სიმდიდრით, არამედ კონცეპტოსფეროს, ეროვნული მენტეფაქტების სიმდიდრით“.

კვლევამ გვიჩვენა, რომ ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში გამოყენებული კონცეპტ-ყვავილები ძირითადად გამოხატავს ერის კულტურის, მენტალობის, სულიერი ღირებულებების სიძლიერეს. საანალიზო წყაროების მიხედვით უპირველესად განვსაზღვრეთ ყვავილთა კონცეპტებად გამოყენების სიხშირე. დადასტურდა, რომ ამ მიმართებით ყველაზე მეტად საინტერესო და ყურადღებამისაქცევია: ია, ვარდი, პირიმზე.

- ია გამოყენებულია 17-ჯერ;
- ვარდი 14 - ჯერ;
- პირიმზე 7 - ჯერ.

აღსანიშნავია, რომ ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში სხვა არაერთი ყვავილი დასტურდება მეტაფორული მნიშვნელობით. მაგალითად: სასუტელა, გუგულისკაბა, მწირულა... თუმცა, ჩვენი დაკვირვების საგანია მათგან „პირველი სამეული“ - ია, ვარდი, პირიმზე. გამოიკვეთა იის შემდეგი მეტაფორული მნიშვნელობები:

- საქართველოს (სამშობლოს) სიმბოლო;
- დედის, ქალის სიმბოლო;
- სიყვარულის, ბედნიერების, სიხარულის, სიმბოლო;
- მუზის, პოეზიის განწყობის სიმბოლო;
- სიკვდილის სიცოცხლედ მქცეველი;
- სინაზის, სისპეტაკის, სიმორცხვის სიმბოლო...

ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ **ია** უარყოფითი/სისუსტის/მიამიტობის მნიშვნელობით მხოლოდ ორიოდ შემთხვევაში შეგვხვდა ჩვენს ხელთ არსებული საანალიზო წყაროს მიხედვით:

იას უთხარით ტურფასა:
მოვა და შეგჭამს ჭიაო,
მაგრე მოლხენით, ლამაზო,
თავი რომ აგიღიაო!
შენ თუ გგონია სიცოცხლე
სამოთხის კარი ღიაო:
ნუ მოხვალ, მიწას ეფარე,
მოსვლაში არა ყრიაო.

ნუ ნახავს მზესა, ინანებს,
განა სულ მუდამ მზეაო!”

/ იას უთხარით ტურფასა (სიმღერა) /

ამ მაგალითს თუ კონცეპტურად გავიაზრებთ, ვიტყვით, რომ ავტორი მოგვიწოდებს/ერს მოუწოდებს, რომ ზოგჯერ „ჩრდილში ყოფნა სჯობს” თავის გამოჩენას, თავის მოწონებას და საკუთარი მშვენიერებითა თუ უმანკოებით ტკბობას, რაც ყოველთვის დროებითია...; ვაჟას გული უკვდება სამშობლოს უსუსურს, მიამიტს და დაუცველს რომ ხედავს; თითქოს, ერთგვარად არიგებს, როგორც ბრძენი და გამოცდილი მშობელი შვილს, რომ საქართველომ ზეიმისათვის, ბედნიერებით ტკბობისათვის საგანგებო დრო უნდა შეარჩიოს; არ დაივიწყოს არსებობა „ჭია-მატლებისა“, რომლებიც წამიერად მოუსპობენ მას სიცოცხლეს.

საინტერესოდ მიგვაჩნია შემდეგი ნიმუშიც: **ია - დარდის ვერ გამქარვებელი.**

გაზაფხულს ია ამოდის,
სთველში ირემი ყვირისო,-
ე ჩემი გული ტიალი
ისევ და ისევ სტირისო.
ლამით მინახავს მთის პირად
ბუ გულსაკლავად კიოდეს;
ნეტავ თუ კიდევ სხვასაცა
ჩემებრივ გული სტკიოდეს?!”

/ გაზაფხულს ია ამოდის (სიმღერა) /

როგორც წარმოდგენილი მაგალითიდან ჩანს, აქ ია დარდს ვერ აქარვებს. მისი მშვენიერება და სისპეტაკე უძლურია პოეტის მწუხარების წინაშე. აქვე, პოეტი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ მისნაირი შეწუხებული და „გულდამძიმებული” არც ისე ბევრია. ვაჟა-ფშაველა ერთგვარად განგაშს ტეხს, ცდილობს, გამოაღვიძოს ერი და არსებული რეალობა როგორმე შეაცვლევინოს.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, განსაკუთრებული კონცეპტუალური დატვირთვა აქვს ყვავილთა „პირველ სამეულს”. ია, ვარდი და პირიმზე გამოხატავს პოეტის დამოკიდებულებას საქართველოში განვითარებული მოვლენების მიმართ. ვაჟა-ფშაველა მეტაფორულად ცდილობს ერის გამოფხიზლებას, არიგებს, ერის დადებითი და უარყოფითი თვისებების ხაზგასმით ახერხებს მგოსანი, რომ ქართველები „სარკეში” ჩაახედოს.

ამგვარად, შესაძლებელია გამოვყოთ უმთავრესი საკითხები და, შეძლებისდაგვარად, ჩამოვაყალიბოთ ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმა - ყვავილთა მეტაფორული მნიშვნელობებით ძირითადად გამოხატულია:

- ქართველთა გაერთიანების იდეა;
- მთისა და ბარის დამეგობრების, ერთ მუშტად შეკვრის იდეა;
- „ჭია-მატლებისაგან” თავისუფალი სამშობლოს იდეა;
- ქართველი ქალის, ქართველი დედის მნიშვნელობისა და სიძლიერის იდეა;
- ისეთი „სიამაყის” იდეა, რომელიც ქვეყნისთვის დამლუპველია;

- გენდერული თანასწორობის იდეა;
- სიკვდილის სიცოცხლედ ქცევის იდეა.

ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ ვაჟა-ფშაველა ერთგვარად მედიატორის როლში გვევლინება. იგი თითქმის ყოველთვის ამბობს: „უთხარით“... მაგ: „იას უთხარით ტურფასა“. სამშობლოს თავისი გულის ნადებს პირდაპირ ვერ ეუბნება. ამიტომ ის ირჩევს მეტაფორას, როგორც საკუთარი პოზიციისა და დამოკიდებულების გამჟღავნების „იარაღს“. მას დიდი იმედი აქვს, რომ მკითხველი ამოიცნობს, ბოლომდე ჩასწვდება მის იდეებს და „მტირალის სტვირის პატრონს“ ეღიროსება გაერთიანებული, ძლიერი სამშობლოს ხილვა იმიერში მაინც.

For the Conceptual Understanding of Flower in Vazha-Pshavela's Works

Bagdadelishvili Diana

Iakob Gogebashvili State University, Telavi

***Acknowledgments:** The work is funded by the Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia. Grant number MR-23-569*

Abstract

The research question "For the metaphorical understanding of flowers in Georgian and English artistic discourse" is based on the samples of Vazha-Pshavela's creative works. Preliminary observation of analytical sources has revealed that a large part of flowers in the Georgian artistic discourse is not only subject-laden, but also metaphorical and conceptual. That is why we definitely consider their research as concepts, an in-depth search for linguistic-cultural aspects, we try to create a linguistic-cultural paradigm of flowers, to determine the frequency of using flowers with metaphorical meanings...

"From the outset, it's crucial to underscore that the Georgian national mentality finds apt expression in the metaphorical symbolism of flowers; the essence of the Georgian spirit shines through distinctly. For instance, certain flowers serve as poignant metaphors for Georgia itself, reminding us of its need for nurturing and preservation; a flower embodies the metaphorical essence of a mother, while another symbolizes the pride of the mountains..."

Based on qualitative, quantitative, analysis and synthesis methods of research, we derive our primary conclusions.

Key words: flowers, concept, metaphor, linguistic culture